

GECOMBINEERDE COMMISSIE VENNOOTSCHAPSRECHT

van de

Nederlandse orde van advocaten

en de

Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie

Advies inzake het consultatievoorstel

“Wet houdende regels, voor de implementatie van de richtlijn gepaste zorgvuldigheid en duurzaamheid, voor grote ondernemingen over internationaal verantwoord ondernemen (Wet internationaal verantwoord ondernemen)”

I. Inleiding

De Gecombineerde Commissie Vennootschapsrecht van de Nederlandse orde van advocaten en de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (de GCV) maakt graag van de gelegenheid gebruik om te reageren op de tweede consultatieversie van de Wet internationaal verantwoord ondernemen (Wivo) (hierna ook: de Tweede Consultatieversie), waarmee Richtlijn (EU) 2024/1760 inzake gepaste zorgvuldigheid op het gebied van duurzaamheid (CSDDD) in de Nederlandse wetgeving wordt geïmplementeerd.

De eerste internetconsultatie over de Wivo liep van 18 november tot en met 29 december 2024 en leverde 67 reacties op, waaronder het advies van de GCV van 28 december 2024 over het voorontwerp. Op de ontvangen reacties is toen niet meer inhoudelijk gereageerd, omdat de onderhandelingen over de CSDDD in 2025 werden heropend in het kader van de Omnibus I-richtlijn. Het aangepaste wetsvoorstel is vervolgens van 6 juli tot en met 3 augustus 2026 opnieuw via www.internetconsultatie.nl voor consultatie gepubliceerd. Dit advies ziet op die Tweede Consultatieversie.

Dit advies bouwt voort op het advies van de GCV van 28 december 2024 (gemakshalve aangehecht als bijlage).

De opbouw van dit advies is als volgt: onderdeel II.A bespreekt het advies op de wijzigingen in de Tweede Consultatieversie. Onderdeel II.B ziet op de (nog) niet opgevolgde suggesties uit het advies van 28 december 2024.

II. Commentaar

A. Wijzigingen ten opzichte van de eerste consultatieversie

A.1 Inperking van het toepassingsbereik (artikelen 1.1.2 en 1.1.3)

De eerste consultatieversie sprak van een 'Europese onderneming' (statutair in Nederland gevestigd) respectievelijk een 'niet-Europese onderneming', en kende – in aansluiting op de gefaseerde inwerkingtreding van de CSDDD – een drempel die in drie fasen afliep tot uiteindelijk meer dan 1.000 werknemers en meer dan € 450.000.000 wereldwijde netto-omzet (franchisedrempel: meer dan € 22.500.000 aan royalty's en meer dan € 80.000.000 omzet). Daarnaast kende de eerste consultatieversie het begrip 'EER-onderneming' als afzonderlijke categorie in de bijlage.

De Tweede Consultatieversie keert terug naar de term 'Nederlandse onderneming' (in plaats van 'Europese onderneming'); het begrip 'EER-onderneming' is niet langer opgenomen. Belangrijker nog: de kwalificerende drempel is fors verhoogd en niet langer gefaseerd naar ondernemingsgrootte. Artikel 1.1.2 stelt nu als enige drempel meer dan 5.000 werknemers en meer dan € 1,5 miljard wereldwijde netto-omzet (franchisedrempel: meer dan € 75.000.000 aan royalty's en meer dan € 275.000.000 omzet); een vervolgfase waarin ook middelgrote en kleinere ondernemingen (vanaf 1.000 werknemers/€ 450 miljoen omzet) onder de wet zouden gaan vallen, ontbreekt.

	Eerste consultatieversie	Tweede Consultatieversie
Aanduiding onderneming	'Europese onderneming' (art. 1.1.2); afzonderlijk begrip 'EER-onderneming'	'Nederlandse onderneming' (art. 1.1.2); begrip 'EER-onderneming' vervallen
Kwalificerende drempel	Gefaseerd: > 5.000/€1,5 mrd vanaf 26-7-2027; > 3.000/€900 mln vanaf 26-7-2028; > 1.000/€450 mln vanaf 26-7-2029 (art. 6.2)	Eén ongefaseerde drempel: > 5.000 werknemers en > € 1,5 miljard omzet (art. 1.1.2); geen fasering naar ondernemingsgrootte
Franchisedrempel	> € 22,5 miljoen royalty's en > € 80 miljoen omzet	> € 75 miljoen royalty's en > € 275 miljoen omzet

Het gevolg van deze wijziging is dat een aanzienlijk kleinere kring van ondernemingen onder de Wivo komt te vallen dan onder de eerste consultatieversie het geval zou zijn geweest: de middelgrote ondernemingen die in de eerste consultatieversie via de gefaseerde drempel (vanaf 2028 respectievelijk 2029) alsnog onder de wet zouden komen te vallen, worden in de Tweede Consultatieversie in het geheel niet meer bereikt. Deze inperking van het toepassingsbereik sluit aan bij de in de Omnibus I-richtlijn beoogde verhoging van de CSDDD-drempels.

A.2 Bewaarplicht documentatie: afstemming met de verjaringstermijn (artikel 2.1.7)

De Tweede Consultatieversie verlengt de bewaartermijn voor documentatie over gepaste zorgvuldigheid van vijf naar zeven jaar, te rekenen vanaf het moment van het opstellen of verkrijgen van die documentatie. De termijn wordt van rechtswege verlengd zolang een procedure op grond van de wet loopt.

De GCV acht de verlenging op zichzelf begrijpelijk, nu aansluiting wordt gezocht bij de algemene wettelijke bewaartermijn van artikel 2:10 BW. De GCV signaleert wel dat de verlengde bewaartermijn in potentie niet helemaal goed aansluit bij de verjaringstermijn van vijf jaar in het kader van de civielrechtelijke aansprakelijkheid (artikel 3.2.2.1). Die verjaringstermijn vangt in de Tweede Consultatieversie pas aan wanneer de schending is stopgezet én de benadeelde bekend is met (a) het gedrag en het feit dat dit een schending vormt, (b) de schade, en (c) de aansprakelijke persoon. In

complexe ketenschades kan het moment van subjectieve bekendheid met alle drie elementen aanzienlijk later liggen dan het moment waarop de schending plaatsvond. In dergelijke gevallen biedt een bewaartermijn van zeven jaar mogelijkweliswaar onvoldoende dekking voor de periode gedurende welke een rechtsvordering nog kan worden ingesteld.

A.3 Artikel 2.2.2.3 (Prioritering potentiële en feitelijke nadelige gevolgen)

Het zou naar het oordeel van de GCV nuttig zijn indien in de toelichting nader wordt uitgewerkt aan de hand van welke omstandigheden wordt bepaald wat een redelijke termijn is in de zin van artikel 2.2.2.3, derde lid, Tweede Consultatieversie.

A.4 Artikel 2.2.3.4 (opschorting van de zakelijke relatie) – verhouding tot het verbintenissenrecht

De Wivo introduceert een eigen, publiekrechtelijk geïnspireerde grondslag voor opschorting (artikel 2.2.3.4, eerste lid, onder b, en artikel 2.2.4.4, eerste lid, onder b, Tweede Consultatieversie), die uitdrukkelijk ook mag worden ingezet "om haar hefboomwerking uit te oefenen of te vergroten" — dus als drukmiddel, en niet noodzakelijkerwijs omdat de wederpartij toerekenbaar tekortschiet. Dat verschilt van de opschortingsbevoegdheid van artikel 6:52/6:262 BW, die in beginsel wanprestatie van de wederpartij veronderstelt. Als aan de voorwaarden van het tweede lid is voldaan (de nadelige gevolgen van opschorting zijn niet duidelijk ernstiger dan het nadelige gevolg zelf), kan op grond van de Wivo dus worden opgeschort, ook zonder dat aan de voorwaarden voor een BW-opschortingsrecht is voldaan. De GCV geeft de wetgever in overweging in de toelichting te verduidelijken op welke rechtsgrondslag een onderneming zich in een dergelijk geval jegens haar contractpartner kan beroepen, en welk verweer een zakenpartner heeft indien deze meent dat de opschorting naar Nederlands verbintenissenrecht niet gerechtvaardigd is.

Meer in algemene zin valt het de GCV op dat de toelichting op de verhouding tussen de Wivo-verplichtingen enerzijds en het Nederlandse verbintenissenrecht anderzijds vooralsnog onvolledig is. In paragraaf 4.1.1 (p. 41) van de toelichting wordt de verhouding tot het Burgerlijk Wetboek besproken, maar deze bespreking beperkt zich tot de buitencontractuele aansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad (artikel 6:162 en 6:163 BW); de verhouding tot het contractenrecht, in het bijzonder ontbinding en opschorting van bestaande overeenkomsten met zakenpartners, komt daar niet aan de orde. Eerst in de artikelsgewijze toelichting bij artikel 2.2.3.4 (p. 179, voetnoot 251) wordt terloops opgemerkt dat opschorting (op grond van artikel 6:52/6:262, eerste lid, BW) en ontbinding (op grond van artikel 6:265, eerste lid, BW) van een overeenkomst mogelijk zijn in geval van wanprestatie, en dat niet-naleving van een gedragscode waarvoor contractuele garanties zijn afgegeven als een tekortkoming kan worden aangemerkt. De GCV geeft de wetgever in overweging deze bespreking te verplaatsen naar (of in ieder geval terug te laten komen in) het algemeen deel, en daar tevens op de volgende punten in te gaan.

A.5 Monitoringsfrequentie: vijfjaarlijkse cyclus en doeltreffendheid (artikel 2.2.6.1)

De Tweede Consultatieversie verlaagt de minimumfrequentie voor de monitoring van de doeltreffendheid van de zorgvuldigheidsmaatregelen van jaarlijks naar eenmaal per vijf jaar ('periodiek, maar ten minste vijfjaarlijks'). De overige monitoringstriggers (te weten significante wijziging respectievelijk gronden om aan te nemen dat maatregelen onvoldoende zijn) blijven ongewijzigd.

De GCV onderkent dat een lastenluwere monitoringsfrequentie aansluit bij de doelstelling van de Omnibus I-aanpassingen. Zij plaatst evenwel de volgende kanttekening. Een vijfjaarlijkse cyclus verdraagt zich moeilijk met de dynamische risicogebieden die de wet beoogt te bestrijken (zoals snel veranderende grondstofketens of politiek instabiele productielanden). Een te lage minimumfrequentie draagt het risico in zich dat monitoring verwordt tot een louter formele exercitie, waarbij

ondernemingen voldoen aan de letter van de wet zonder dat de monitoring daadwerkelijk bijdraagt aan risicovermindering.

A.6 Uitzonderingen op de handhaving: criteria en duur (artikel 3.2.1.5)

De Tweede Consultatieversie introduceert in artikel 3.2.1.5 een uitzondering op de bestuursrechtelijke handhaving: zolang er een redelijke verwachting bestaat dat een versterkt preventief of corrigerend actieplan zal slagen, kunnen geen sancties worden opgelegd voor het enkele feit dat de onderneming de zakelijke relatie met de betrokken zakenpartner voortzet.

De GCV begrijpt de ratio achter deze bepaling: het zou contraproductief zijn een onderneming te sanctioneren terwijl zij te goeder trouw werkt aan herstel of preventie. Zij signaleert echter twee punten die in de toelichting nadere uitwerking verdienen.

Ten eerste is onduidelijk wie de 'redelijke verwachting' dat het actieplan zal slagen beoordeelt, op welk moment en aan de hand van welke criteria. De toelichting laat dit in het midden. Logischerwijs ligt deze beoordeling bij de Autoriteit Consument en Markt (ACM), aangezien het artikel de mogelijkheden voor het opleggen van sancties door de ACM beperkt. De GCV geeft de wetgever in overweging in de toelichting te verduidelijken op basis van welke objectieve maatstaven de ACM de 'redelijke verwachting' beoordeelt.

Ten tweede stelt de wet geen maximumduur aan een actieplan als grond voor de handavingsuitzondering. In theorie kan de uitzondering daarmee langdurig worden ingeroepen, terwijl een nadelig gevolg voortduurt. De GCV geeft de wetgever in overweging te bezien of een maximumtermijn dan wel een periodieke herbeoordeling door de ACM aangewezen is.

Volledigheidshalve merkt de GCV op dat in lid 2 van artikel 3.2.2.1 een vergelijkbare formulering is opgenomen als in lid 2 van artikel 3.2.1.5. Ook hier laat (de toelichting bij) de Tweede Consultatieversie onbesproken wie op welk moment aan de hand van welke criteria beoordeelt of er nog sprake is van een redelijke verwachting. Ook hier lijkt het wenselijk in de toelichting bij deze regeling meer duidelijkheid te geven.

A.7 Schrapping van het hoofdstuk 'Bestrijding van klimaatverandering' (voormalig artikel 3.3) – gepaste zorgvuldigheid en klimaat

De eerste consultatieversie bevatte een apart hoofdstuk 3 ('Bestrijding van klimaatverandering') met als kernbepaling artikel 3.3: 'Een onderneming voert het klimaattransitieplan naar beste vermogen uit.' Het daarop toegesneden toezicht van de ACM sloot dit artikel 3.3 uitdrukkelijk uit van het bestuursrechtelijk toezicht (art. 4.1.1 eerste consultatieversie).

In de Tweede Consultatieversie is dit hoofdstuk volledig geschrapt. De toelichting motiveert dit met een verwijzing naar de Omnibus I-richtlijn: 'Voordat de CSDDD werd gewijzigd door de Omnibus I-richtlijn, bevatte de richtlijn naast de verplichtingen inzake gepaste zorgvuldigheid ook de verplichting om een klimaattransitieplan vast te stellen, te publiceren, uit te voeren en te actualiseren. Deze verplichting is met de Omnibus I-richtlijn komen te vervallen.' De toelichting benadrukt dat dit geen beperking van de reikwijdte van de overige gepaste-zorgvuldigheidsverplichtingen inhoudt, nu klimaat onderdeel blijft van het begrip 'nadelige gevolgen'.

De toelichting bevat een nieuwe, algemene paragraaf "2.2.3 Gepaste zorgvuldigheid en het klimaat", waarin wordt benadrukt dat het vervallen van de afzonderlijke klimaattransitieplanverplichting geen beperking inhoudt van de reikwijdte van de gepaste-zorgvuldigheidsverplichtingen: *"Voor alle duidelijkheid wordt opgemerkt dat het vervallen daarvan geen gevolgen heeft voor de reikwijdte van de verplichtingen inzake gepaste zorgvuldigheid en dus ook geen beperking daarvan inhoudt. Het vervallen van het klimaattransitieplan betekent dus niet dat ondernemingen geen 'klimaatmaatregelen' meer moeten nemen"* (p. 15 memorie van toelichting). Klimaatgerelateerde nadelige gevolgen, met

name broeikasgasemissies, die volgens de toelichting kwalificeren als "schadelijke emissies" en daarmee als een "negatief milieueffect", moeten daarom via de gewone stappen van het gepaste-zorgvuldigheidsproces (risicoanalyse, passende maatregelen, monitoring, herstel) worden geadresseerd.

De GCV acht deze uiteenzetting over de verhouding tussen klimaat en gepaste zorgvuldigheid van belang. Zij geeft de wetgever evenwel in overweging deze op de volgende punten nog verder te verduidelijken.

Ten eerste kunnen bij de meeste andere nadelige gevolgen directe effecten op specifieke betrokkenen worden vastgesteld en dienovereenkomstig worden geadresseerd (bijvoorbeeld: welke werknemers, omwonenden of gemeenschappen worden getroffen, en door welke maatregel). Bij klimaatgerelateerde nadelige gevolgen ligt dit gecompliceerder, nu broeikasgasemissies een diffuus, cumulatief en wereldwijd effect hebben dat zich niet zonder meer laat herleiden tot specifieke getroffen en een specifieke oorzaak-gevolgrelatie. De toelichting gaat op deze bijzondere aard van klimaatgerelateerde effecten, en de gevolgen daarvan voor de vaststelling en aanpak ervan binnen het gepaste-zorgvuldigheidsproces, nog niet in.

Ten tweede is ook de prioritering van klimaatgerelateerde nadelige gevolgen naar het oordeel van de GCV mogelijk lastiger dan bij andere nadelige gevolgen, vgl. de impact hiervan door oliemaatschappijen, vliegtuigmaatschappijen, zware industrie etc. De in artikel 2.2.2.3 Tweede Consultatieversie genoemde prioriteringscriteria (aard, gradatie, reikwijdte en onomkeerbaarheid van het nadelige gevolg) lenen zich niet zonder meer voor toepassing op dit type activiteiten. De GCV verzoekt de wetgever hierop in de toelichting in te gaan, bijvoorbeeld aan de hand van een voorbeeld.

Ten derde lijkt het de GCV, bij de huidige stand van de jurisprudentie, niet voor de hand te liggen dat specifieke reductiepercentages (waar deze resulteren in een resultaatsverplichting) passen bij de inspanningsverplichting die aan gepaste zorgvuldigheid ten grondslag ligt. Voor zover van ondernemingen in het kader van hun klimaatgerelateerde gepaste-zorgvuldigheidsverplichtingen zou worden verwacht dat zij concrete emissiereductiepercentages realiseren, zou dit zich naar het oordeel van de GCV moeilijk verhouden met het inspanningskarakter van de overige verplichtingen onder de Wivo. De GCV geeft de wetgever in overweging dit onderscheid tussen inspannings- en resultaatsverplichting in de toelichting nader te verduidelijken.

B. Punten uit het advies van de GCV van 28 december 2024

B.1 Toepassingsbereik naar rechtsvorm: coöperaties, verenigingen en stichtingen

De GCV heeft in haar eerdere advies de vraag opgeworpen waarom het toepassingsbereik van de Wivo beperkt blijft tot de NV, BV, VOF en CV, terwijl artikel 4 CSDDD een ruimere nationale reikwijdte niet in de weg staat, en heeft in overweging gegeven de reikwijdte te heroverwegen voor coöperaties, onderlinge waarborgmaatschappijen, verenigingen en stichtingen.

In de Tweede Consultatieversie is de kring van rechtsvormen ongewijzigd gebleven: de toelichting bevestigt uitdrukkelijk dat “verenigingen, coöperaties, onderlinge waarborgmaatschappijen, stichtingen en andersoortige personenvennootschappen [...] buiten het toepassingsbereik van dit wetsvoorstel” vallen, onder verwijzing naar de rechtsvormen die zijn genoemd in de bijlagen I en II bij de jaarrekeningrichtlijn. Een inhoudelijke, op de doelstelling van gepaste zorgvuldigheid toegespitste motivering voor deze keuze — die volgens de GCV wezenlijk verschilt van de ratio achter de rechtsvormenlijst in de jaarrekeningrichtlijn — ontbreekt nog altijd. De GCV herhaalt haar aanbeveling om deze keuze in de toelichting nader te motiveren, dan wel de reikwijdte alsnog te heroverwegen. Zie de memorie van toelichting op artikel 1.1.2 Tweede Consultatieversie (het "Nederlandse onderneming"-begrip), p. 115.

B.2 'In overleg met' de werknemers: instemming of raadpleging? (artikel 2.2.1.1, tweede lid)

De GCV heeft eerder aangegeven dat de formulering dat het beleid voor gepaste zorgvuldigheid 'in overleg met' de werknemers en hun vertegenwoordigers wordt ontwikkeld, kan worden gelezen als een instemmingsvereiste, terwijl de toelichting leek uit te gaan van 'na overleg met' (louter raadpleging), en heeft verduidelijking bepleit.

Artikel 2.2.1.1, tweede lid, is in de Tweede Consultatieversie ongewijzigd: het beleid 'wordt ontwikkeld in overleg met de werknemers van de onderneming en hun vertegenwoordigers. Het overleg gaat vooraf aan de vaststelling van het beleid.' De toelichting voegt toe dat dit overleg in de regel via de vertegenwoordigers van de werknemers verloopt en van belang is voor zover het besprokene ziet op arbeidsrechten, arbeidsomstandigheden en milieugerelateerde onderwerpen, maar bevestigt nog altijd niet met zoveel woorden dat met 'overleg' geen instemmingsvereiste is beoogd. De GCV herhaalt haar aanbeveling om dit uitdrukkelijk te verduidelijken.

B.3 'Het gesprek aangaan' met een zakenpartner (artikel 2.2.3.4 en artikel 2.2.4.1, vierde lid)

De GCV heeft de formulering dat een onderneming 'het gesprek [kan] aangaan' met een zakenpartner als spreektaal gekwalificeerd en een zuiverdere en duidelijkere formulering bepleit.

Deze formulering is in de Tweede Consultatieversie ongewijzigd overgenomen (thans genummerd als artikel 2.2.3.4, onderdeel a, respectievelijk artikel 2.2.4.1, vierde lid, onderdeel a): een onderneming kan 'het gesprek aangaan met een zakenpartner over de verwachtingen van de onderneming'. De GCV herhaalt haar aanbeveling om deze bepalingen in juridisch zuiverder bewoordingen te vatten.

B.4 Berekening netto-omzet voor gereglementeerde financiële ondernemingen en werknemersaantallen bij uitbesteding

De GCV heeft in haar eerdere advies aanbevolen dat de toelichting nader ingaat op het toepassingsbereik ten aanzien van gereglementeerde financiële ondernemingen, en heeft daarbij onder meer de vraag opgeworpen hoe voor deze ondernemingen de netto-omzet wordt bepaald en hoe wordt omgegaan met werknemersaantallen wanneer eigen activiteiten op grote schaal zijn uitbesteed.

Wat de werknemersaantallen betreft, is dit punt in de toelichting op de Tweede Consultatieversie inmiddels wel uitgewerkt: artikel 1.1.2, tweede lid, Tweede Consultatieversie regelt uitdrukkelijk dat uitzendkrachten en anderen die 'ter beschikking zijn gesteld voor het onder diens toezicht en leiding verrichten van arbeid' worden meegerekend bij de inlenende onderneming (en niet dubbel bij de onderneming van herkomst), dat deeltijdwerknemers als voltijdequivalent worden berekend, en dat seizoenarbeiders naar rato van het aantal gewerkte maanden meetellen (zie pagina 122-123 van de memorie van toelichting). De GCV acht deze verduidelijking toereikend voor de in het eerste advies bedoelde situaties van personeel dat via uitzendbureaus of detachering wordt ingezet. Zij vraagt zich wel af of hetzelfde geldt wanneer een onderneming een bedrijfsproces in zijn geheel uitbesteedt aan een externe dienstverlener die haar eigen personeel onder eigen toezicht en leiding laat werken (business process outsourcing): in dat geval lijkt niet te zijn voldaan aan het vereiste dat de werknemer 'onder toezicht en leiding' van de inlenende onderneming werkzaamheden verricht, zodat deze werknemers mogelijk bij geen van beide ondernemingen meetellen. De GCV geeft de regering in overweging dit scenario in de toelichting te adresseren.

Wat de berekening van de netto-omzet betreft, blijft het punt uit het eerste advies onverkort relevant. De memorie van toelichting definieert netto-omzet in algemene termen, aansluitend bij artikel 2, eerste lid, onder 5, van de jaarrekeningrichtlijn, dan wel bij het toepasselijke verslagleggingsstelsel bij gebruik van IAS-standaarden, zonder enige bijzondere regeling voor gereglementeerde financiële ondernemingen (memorie van toelichting, p. 119, 120). Voor banken en verzekeraars kent de jaarrekeningrichtlijn evenwel een afwijkende winst-en-verliesrekeningstructuur (op basis van de bijzondere jaarrekeningregels voor deze sectoren), waarin geen post "netto-omzet uit de verkoop van

goederen en de verlening van diensten" als zodanig voorkomt. De GCV herhaalt daarom haar aanbeveling om in de toelichting te verduidelijken welke post(en) voor gereglementeerde financiële ondernemingen als netto-omzet in de zin van artikel 1.1.2 moeten worden aangemerkt.

B.5 Verschrijving 'partners' in plaats van 'zakenpartners' (klachtenprocedure en kennisgevingsmechanisme)

De GCV heeft gewezen op een kennelijke verschrijving in de bepaling over de klachtenprocedure, waar wordt gesproken van “*als die partners verband houden met haar activiteitenketen*” terwijl 'zakenpartners' is bedoeld.

Deze verschrijving is in de Tweede Consultatieversie niet hersteld en komt onverkort terug in zowel artikel 2.2.5.1, eerste lid (klachtenprocedure) als artikel 2.2.5.2, eerste lid (kennisgevingsmechanisme). De GCV geeft in overweging beide bepalingen te corrigeren.

B.6 Reikwijdte 'eigen activiteiten' van gereglementeerde financiële ondernemingen

In haar advies van 28 december 2024 merkte de GCV op dat ten aanzien van gereglementeerde financiële ondernemingen de vraag kan rijzen in hoeverre hun activiteiten voor de toepassing van de gepaste-zorgvuldigheidsverplichtingen tot hun "eigen activiteiten" moeten worden gerekend, en wees zij daarbij op drie concrete voorbeelden: beleggingsactiviteiten voor eigen rekening, beleggingsactiviteiten voor rekening van derden, en de verstrekking van kredieten en leningen. De GCV beval aan hieraan in de toelichting aandacht te besteden.

De toelichting op de Tweede Consultatieversie bevestigt dat voor gereglementeerde financiële ondernemingen de zorgvuldigheidsverplichtingen alleen gelden voor het upstream-gedeelte van de activiteitenketen en voor hun eigen activiteiten (en die van hun dochterondernemingen), en niet voor het downstream-gedeelte: "Zakenpartners die diensten en producten ontvangen van financiële ondernemingen in het downstream deel van hun activiteiten, zoals leningen of verzekeringen, vallen niet in het toepassingsbereik van de richtlijn." Bij de begripsbepaling wordt dit onderscheid herhaald en toegelicht dat het downstream-gedeelte in de wettekst welbewust geen zakenpartners omvat "die diensten en producten ontvangen van gereglementeerde financiële ondernemingen."

Naar het oordeel van de GCV beantwoordt deze toelichting de gestelde vraag echter nog steeds niet. De gegeven toelichting maakt slechts onderscheid naar de *richting* van de keten verstrekker (financiële onderneming) versus ontvanger (zakenpartner), maar kwalificeert niet de aard van de onderliggende kernactiviteiten van de financiële onderneming zelf. Dat leidt tot de volgende, door het eerste advies al gesignaleerde onduidelijkheden:

- *Kredietverstrekking en leningen.* De toelichting noemt 'leningen' zelf uitdrukkelijk als voorbeeld van een downstream-product dat buiten het toepassingsbereik valt zodra een zakenpartner dit "ontvangt" (p. 8 memorie van toelichting). Dat suggereert dat de kredietverleningsactiviteit van de financiële onderneming als zodanig steeds als downstream (en dus uitgezonderd) wordt beschouwd. Onduidelijk blijft echter of dit ook geldt voor kredietverstrekking die onderdeel is van de eigen beleggingsportefeuille of het eigen balansbeheer van de financiële onderneming (bijvoorbeeld proprietary lending), waarbij de onderneming zelf als investeerder optreedt en niet louter als dienstverlener aan een klant.
- *Beleggingsactiviteiten voor eigen rekening.* Wanneer een financiële onderneming voor eigen rekening en risico belegt, treedt zij zelf op als eigenaar van het onderliggende actief. Dat duidt op een eigen (upstream) activiteit. De toelichting bevat echter geen bevestiging hiervan, noch een afbakening ten opzichte van gevallen waarin de beleggingsbeslissing weliswaar door de onderneming wordt genomen, maar het onderliggende economische risico (mede) bij een derde ligt.

- *Beleggingsactiviteiten voor rekening van derden (vermogensbeheer)*. Bij vermogensbeheer voor rekening van derden is de klant de belegger/eigenaar van het vermogen en verleent de financiële onderneming een dienst. Dit zou, in de systematiek van de toelichting, kunnen wijzen op een downstream-dienst die de klant "ontvangt" en dus buiten bereik valt. Tegelijkertijd is vermogensbeheer voor de financiële onderneming zelf een kernactiviteit, vergelijkbaar met de productie of dienstverlening van een niet-financiële onderneming, die juist wél als eigen (upstream) activiteit geldt. De toelichting laat in het midden welke van deze twee invalshoeken bepalend is.

Het enige concrete voorbeeld dat de toelichting wél geeft, de inkoop van kantoorartikelen, ICT-middelen en koffie als eigen (upstream) activiteit, ook voor financiële instellingen, ziet op generieke bedrijfsvoering en biedt geen aanknopingspunt voor de kwalificatie van de hierboven genoemde financiële kernactiviteiten (p. 9 memorie van toelichting).

De GCV herhaalt daarom haar aanbeveling om in de toelichting, aan de hand van de drie in het eerste advies genoemde voorbeelden (beleggen voor eigen rekening, beleggen voor rekening van derden, en krediet-/leningverstrekking), expliciet te verduidelijken welke van deze activiteiten als ‘eigen activiteiten’ in de zin van de gepaste-zorgvuldigheidsverplichtingen worden beschouwd en welke als downstream-dienstverlening aan zakenpartners buiten het toepassingsbereik vallen.

III. Afsluiting

De GCV benadrukt dat zij dit advies, gelet op het beperkte doel van deze consultatieronde, bewust beperkt heeft gehouden.

Den Haag, 29 juli 2026

Bijlage I

Samenstelling van de Gecombineerde Commissie Vennootschapsrecht:

mr. drs. R.H. (Reinier) Kleipool, notaris De Brauw Blackstone Westbroek, Amsterdam, voorzitter

mr. Y. (Yvette) Borrius, advocaat Florent, Amsterdam

prof. mr. K.W.H. (Kleis) Broekhuizen, advocaat Keijser Van der Velden, Nijmegen

prof. mr. J.B.S. (Steven) Hijink, advocaat CalcuLaw, Rotterdam

mr. L.W. (Laurens) Kelterman, notaris n/p notarial partners, Amsterdam

prof. mr. B. (Bastiaan) Kemp, advocaat Loyens & Loeff, Amsterdam

mr. C.F. (Charlotte) Perquin-Deelen, advocaat Dirkzwager, Arnhem

mr. M.L.E. (Mariëtte) Plaggemars, notaris Damsté, Amsterdam

mr. H.J. (Hendrik) Portengen, notaris Loyens & Loeff, Rotterdam

prof. mr. G.J.C. (Günther) Rensen, notaris-lid A&O Shearman, Amsterdam

mr. M.H.C. (Mijke) Sinninghe Damsté, advocaat Freshfields, Amsterdam

mr. M.A.M. (Martijn) van Steensel, notaris-lid Van Benthem & Keulen, Utrecht

Secretariaat:

mr. N.J.M. Sjerps

Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB)

Postbus 16020

2500 BA Den Haag

T 070 3307226

E j.sjerps@knb.nl

GECOMBINEERDE COMMISSIE VENNOOTSCHAPSRECHT

van de

Nederlandse orde van advocaten

en de

Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie

Advies over het voorontwerp van de

“Wet internationaal verantwoord ondernemen”

I. Inleiding

1. De Gecombineerde Commissie Vennootschapsrecht van de NOvA en de KNB (de **GCV**) maakt hierbij graag van de gelegenheid gebruik om te reageren op het voorontwerp van de ‘Wet internationaal verantwoord ondernemen’ (het **Voorontwerp**).
2. De GCV merkt op dat nu het gaat om implementatie van Richtlijn (EU) 2024/1760¹ en deze implementatie ‘zuiver en lastenluw’ plaatsvindt,² de ruimte voor aanpassing van het Voorontwerp naar aanleiding van deze consultatie slechts gering zal zijn. Tegen die achtergrond moet de onderhavige beperkte reactie van de GCV dan ook worden begrepen.

II. Commentaar

Toepassingsbereik

3. Het valt de GCV op dat volgens het Voorontwerp de regels van de CSDDD van toepassing zijn op NV, BV en de personenvennootschappen VOF en CV. Het is de GCV echter onduidelijk waarom Nederland er niet voor kiest om het Voorontwerp ook op coöperaties (onderlinge waarborgmaatschappijen, verenigingen en stichtingen) van toepassing te verklaren, uiteraard voor zover zij aan de gestelde werknemers- en omzetvereisten voldoen. Artikel 4 CSDDD lijkt op zichzelf niet aan een breder toepassingsbereik in de weg te staan.
4. Uit de toelichting (p. 66) blijkt dat het Voorontwerp op dit punt van toepassingsbereik aansluit bij de rechtsvormen die onder het bereik van de richtlijn jaarrekening³ vallen. Niet toegelicht wordt *waarom* daarbij wordt aangesloten, terwijl die aansluiting niet noodzakelijk is. Het gaat in het Voorontwerp immers om een ander onderwerp, gepaste zorgvuldigheid met het oog op mensenrechten en milieu, dan verslaglegging waarop de richtlijn jaarrekening ziet.

¹ Richtlijn (EU) 2024/1760 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juni 2024 inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid en tot wijziging van richtlijn (EU) 2019/1937 en Verordening (EU) 2023/2859, PbEU L 5 juli 2024, p. 1-58. In deze reactie wordt de richtlijn aangeduid met de gebruikelijke afkorting CSDDD.

² Voorontwerp, MvT, p. 16.

³ Richtlijn 2013/34/EU van het Europees Parlement en van de Raad van 26 juni 2013 betreffende de jaarlijkse financiële overzichten, geconsolideerde financiële overzichten en aanverwante verslagen van bepaalde ondernemingsvormen, tot wijziging van Richtlijn 2006/43/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijnen 78/660/EEG en 83/349/EEG van de Raad.

5. In de ogen van de GCV verdient het aanbeveling dat in de toelichting nadere aandacht wordt besteed aan het toepassingsbereik met betrekking tot geregementeerde financiële ondernemingen. Vragen die bij de GCV zijn opgekomen zijn bijvoorbeeld hoe ten aanzien van geregementeerde financiële ondernemingen de netto omzet wordt bepaald en hoe wordt omgegaan met werknemersaantallen als eigen activiteiten op grote schaal zijn uitbesteed.

Onderscheid Upstream- en Downstream-activiteiten

6. In de toelichting (p. 9) staat dat de onderneming gepaste zorgvuldigheid moet toepassen in het gehele deel van de keten met upstream activiteiten en een gedeelte van de keten van de downstream activiteiten. De afvoer van producten, inclusief het recyclen, vormt *geen* onderdeel van de downstream activiteiten (zijnde de waardeketen na verkoop van het product door desbetreffende onderneming) waarvoor gepaste zorgvuldigheid verplicht is, aldus de toelichting (p. 10). Op dezelfde plaats in de toelichting, maar ook verderop (p. 63), staat echter dat bij het ontwerp van producten en diensten wel rekening moet worden gehouden met mogelijke nadelige gevolgen daarvan na de verkoop. Een en ander komt de GCV wat tegenstrijdig over, een verduidelijking zou wenselijk zijn.

Eigen activiteiten financiële ondernemingen

7. Ten aanzien van geregementeerde financiële ondernemingen kan de vraag rijzen in hoeverre hun activiteiten voor de toepassing van de due diligence-regels uit hoofde van de CSDDD tot de eigen activiteiten van de ondernemingen moeten worden gerekend. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan beleggingsactiviteiten voor eigen rekening, beleggingsactiviteiten voor rekening van derden en de verstrekking van kredieten en leningen. Het verdient volgens de GCV aanbeveling dat hieraan in de toelichting aandacht wordt besteed.

Verplichtingen onder klimaattransitieplan

8. Het klimaattransitieplan moet een plan bevatten voor de onderneming om ervoor te zorgen dat zij haar bedrijfsmodel en haar bedrijfsstrategie in overeenstemming brengt met onder meer de beperking van de opwarming van de aarde tot 1,5 graden Celsius. Wat echter onduidelijk blijft, is hoe de individuele onderneming ermee om moet gaan als nationaal en internationaal wordt vastgesteld dat het doel van de 1,5 graden Celsius niet zal worden gehaald. Wat betekent dat voor de doelstellingen die individuele ondernemingen zich moeten stellen? Het zou in ieder geval aanbeveling verdienen om in de toelichting te benoemen dat een dergelijke ontwikkeling geen afbreuk doet aan de verplichtingen van ondernemingen onder deze wet.

Wettekst klimaattransitieplan

9. In artikel 3.3 Voorontwerp staat dat een onderneming een klimaattransitieplan “naar beste vermogen” uitvoert. Daarmee lijkt de terminologie uit de Nederlandse tekst van considerans 73 bij de CSDDD over te worden genomen, maar het komt niet overeen met de tekst van artikel 22 CSDDD, waarop deze bepaling volgens de verwijzing wordt gebaseerd. Daarin is namelijk opgenomen dat de onderneming “haar uiterste best doet” om haar bedrijfsmodel en strategie in overeenstemming te brengen met de transitie naar een duurzame economie, etc. Onduidelijk is of hiermee iets anders wordt bedoeld dan “naar beste vermogen”, maar de GCV stelt voor de terminologie zo dicht mogelijk bij de Nederlandse tekst in artikel 22 CSDDD te houden, dan wel toe te lichten waarom bewust voor “naar beste vermogen” is gekozen. Daarbij merkt de GCV op dat het een inspanningsverplichting van de onderneming betreft om het zelf door haar vastgestelde klimaattransitieplan uit te voeren, waardoor de verplichting om “haar uiterste best te doen”, die weliswaar zwaarder klinkt dan “naar beste vermogen uitvoeren”, in de ogen van de GCV niet bezwaarlijk is.

Toezicht op uitvoering van het klimaattransitieplan

10. De GCV begrijpt het Voorontwerp zo, dat de ACM op de naleving van een aantal verplichtingen rondom het klimaattransitieplan toezicht houdt maar niet op het ‘naar beste vermogen’ uitvoeren van dat plan door de onderneming (waarover nr. 9). Deze keuze in het Voorontwerp volgt daarmee de richtlijn die niet voorschrijft dat de nationale toezichthouder op de uitvoering van het klimaattransitieplan toezicht houdt.
11. Dit doet bij de GCV de vraag rijzen of het toezicht van de ACM op het klimaattransitieplan eigenlijk niet meer is dan een *tick-the-box* exercitie, namelijk beperkt tot het constateren dat het is vastgesteld, gepubliceerd, geactualiseerd en een beschrijving van geboekte vooruitgang bevat. Zou niet moeten worden voorzien in een toezicht op de uitvoering van het klimaattransitieplan, dat is toch waar het uiteindelijk om gaat?

Gebruikte formuleringen

12. Het valt de GCV op dat de formulering van een aantal bepalingen in het Voorontwerp nadere aandacht vraagt.
13. In artikel 2.2.1.1 lid 2 Voorontwerp staat dat het beleid voor gepaste zorgvuldigheid wordt ontwikkeld ‘in overleg met’ de werknemers van de onderneming en hun vertegenwoordigers. Dit impliceert dat de werknemers en hun vertegenwoordigers moeten instemmen met het beleid voor gepaste zorgvuldigheid. Dat zou anders zijn als er zou staan ‘na overleg met’. Uit de toelichting (p. 102) lijkt te volgen dat dit laatste is bedoeld, maar ondubbelzinnig staat het er niet. Ook hier is verduidelijking op zijn plaats.
14. In de artikelen 2.2.3.1 lid 4 sub a en 2.2.4.1 lid 4 sub a Voorontwerp staat dat de onderneming, in het kader van het nemen van passende maatregelen, ‘het gesprek [kan] aangaan’ met een zakenpartner. De GCV meent dat deze formulering spreektaal is en de vraag oproept wat hier precies onder moet worden verstaan. Een zuiverder en duidelijker formulering is wenselijk.
15. Artikel 2.2.2.1 lid 1 Voorontwerp bevat in de vierde regel het woord ‘partners’ waar ‘zakenpartners’ zal zijn bedoeld.

Den Haag, 28 december 2024